

ДО ОРНИТОФАУНИ НИЖНЬОЇ СУЛИ

В.М. Грищенко, М.Н. Гаврилюк, Є.Д. Яблоновська-Грищенко

To the ornithofauna of the Lower Sula. - V.N. Grishchenko, M.N. Gavrilyuk, E.D. Yablonovska-Grishchenko. - *Berkut*. 5 (1). 1996. - Materials were collected in May and July 1996 in Poltava region. Data about 18 species are presented.

Key words: Poltava region, Sula, fauna, rare species, number, breeding.

Матеріал для даного повідомлення зібраний під час двох експедицій на байдарці у травні і липні 1996 р. Пройдена ділянка Сули на протязі близько 92 км від гирла Удаю до с. Тарасівка нижче гирла Оржиці (Лубенський, Хорольський, Семенівський і Оржицький райони Полтавської області). Найбільш детально були обстежені Оржицькі плавні, які знаходяться біля впадіння Оржиці в Сулу між селами Великоселецьке, Матвіївка, Наріжжя, Тарасівка, Плехів.

Великий баклан (*Phalacrocorax carbo*). Один птах спостерігався 12.07 в Оржицьких плавнях між селами Великоселецьке і Плехів.

Руда чапля (*Ardea purpurea*). У липні поодинокі особини зустрічалися нами на протязі більшої частини маршруту, починаючи від с. Єрківці. Найбільш багаточисельна руда чапля в Оржицьких плавнях. 11.07 була виявлена колонія в заростях рогозу і очерету північніше с. Наріжжя. Тут гніздилося не менше 20–30 пар рудої чаплі і разом з нею принаймі 10–20 пар квака (*Nycticorax nycticorax*). 11 і 12.07 нами спостерігалися молоді вже літаючі кваки. Загалом в Оржицьких плавнях гніздиться щонайменше 30–50 пар рудої чаплі.

Велика біла чапля (*Egretta alba*). Під час липневої експедиції поодинокі особини зустрічалися нами, починаючи від с. Стара Мусіївка. Досить багаточисельна в Оржицьких плавнях. 11.07 ми спостерігали одноразово 26, а трохи згодом — ще більше 10 великих білих чапель, що злетіли, злякані пропливаючими моторними човнами. Всього в плавнях гніздиться не менше 30–50 пар цих птахів.

Білий лелека (*Ciconia ciconia*). Під час липневої експедиції проведені повні обліки в 7 селах, крім того в обох експедиціях реєструвалися всі зустрінуті гнізда. Чисельність білого лелеки у Нижньому Посуллі досить велика. На двох пробних ділянках, закладених між селами Лукім'я і Тарасівка загальною площею 125 км², густина населення лелек становила 32,8 пар/100 км². Всього від с. Мгар до с. Тарасівка і смт Оржиця було обліковано 46 гнізд. З них 32,6 % розміщувались на деревах, 23,9 % — на будівлях, 23,9 % — на водонапірних баштах, 19,6 % — на стовпах. 23,9 % гнізд знаходилися на штучних гніздівлях. Успішність розмноження лелек у 1996 р. виявилася надзвичайно високою, незважаючи на те, що частка неуспішних гнізд була порівняно великою — 21,1 % (n = 38). Загалом у 30 гніздах було 117 пташенят, що становить в середньому 3,90 на успішну пару, або 3,08 на пару,

що брала участь у розмноженні. 33,3 % гнізд мали по 5 пташенят. Цікаво, що неуспішність розмноження у багатьох випадках була пов'язана не з загибеллю кладок або пташенят, а з тим, що лелеки навіть не добудували розпочаті гнізда. Так, у с. Тарасівка гніздо на стовпі високовольтної лінії було розпочате лише в середині червня. Відмічені й інші випадки дуже пізнього гніздування. У с. Плехів у новозбудованому гнізді 13.07 самка лише насиджувала кладку. І високий відсоток неуспішних пар (тим більше з названої причини), і пізні строки гніздування можна пояснити перш за все тим, що до розмноження підключилась велика кількість молодих птахів. Найбільше лелек обліковано в с. Плехів — 15 заселених гнізд (ще одне знаходилося між Плеховом і Тарасівкою), у селах Лукім'я і Малоселецьке було по 7 гнізд.

Сіра гуска (*Anser anser*). В Оржицьких плавнях тримається невелика кількість птахів, що не розмножуються. 11 і 12.07 нами постійно спостерігалися поодинокі гуси і зграйки до 6–9 особин у середній їх частині. Птахи збиралися на ночівлю на невеликих озерах серед очерету і рогозу, годувалися на зарослих протоках і озерах, а також літали на навколишні поля. 13.07 зграя з 11 особин, яка летіла з полів у напрямку плавнів, спостерігалася перед заходом сонця західніше с. Плехів. Очевидно, у плавні гуси збираються і на линяння. 11.07 на основному руслі Сули серед заростей ми зустріли птаха, який погано літав. Трохи пізніше ще 6 гусей при появі байдарки не злетіли, як було в інших випадках, а заплили в зарості рогозу. Загальна чисельність оржицького угруповання сірих гусей становить не менше 30–50 особин. Виводки нам не зустрічалися, але принаймі окремі пари тут розмножуються. За даними місцевих жителів, вже 5 років пара гусей гніздиться в околицях с. Малоселецьке, останні роки навіть не в плавнях, а на стариці Іржавець на схід від села.

Білоока чернь (*Aythya nyroca*). Виводок — самка з 5 качатами — спостерігався 12.07 на зарослій лататтям протоці Сули в плавнях трохи вище гирла Оржиці.

Степовий канюк (*Buteo rufinus*). Один птах двічі спостерігався над Сулою біля південної околиці с. Мгар 30.05. Ще один степовий канюк відмічений 10.07 над околицею с. Лукім'я. В.І. Стригуновим (1986) була виявлена острівна популяція цього виду у межах Черкаської і Кіровоградської областей. Передбачалася також можливість гнізду-

вання степового канюка у Полтавській області. Хоча гнізда нами і не виявлені, але зустрічі птахів говорять на користь цього припущення. 6.07.1982 р. було знайдено гніздо в околицях с. Велика Бурімка Чорнобаївського району Черкаської області, що зовсім близько від досліджуваної нами території. Причому не виключена можливість навіть розселення степового канюка, оскільки одне з названих місць — правобережна частина долини Сули між м. Лубни і с. Мгар — у 1980 р. було детально обстежене В.І. Стригуновим (1986).

Великий підорлик (*Aquila clanga*). Один птах спостерігався 9.07 над заплавою Сули поблизу с. Шершнівка.

Малий підорлик (*A. pomarina*). Один птах спостерігався 9.07 неподалік від с. Бурлаки.

Орел-карлик (*Hieraetus pennatus*). Один птах світлої форми відмічений 9.07 біля с. Мацкова Лучка. Орел-карлик темної форми двічі спостерігався 12.07 на луках в Оржицьких плавнях вище гирла Оржиці.

Орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla*). Пара дорослих птахів спостерігалася 11 і 12.07 в Оржицьких плавнях. Була виявлена постійна присада на старій вербі на березі основного русла Сули на північ від с. Наріжжя, поблизу якої вони й зустрічалися. Судячи з того, що дорослі орлани в цей час трималися без молодого птаха, це була або територіальна пара, що не розмножувалася, або пара з неуспішним розмноженням. Найближче інше місце можливого гніздування знаходиться у Сульській затоці Кременчуцького водосховища (Клестов и др., 1995).

Осоїд (*Pernis apivorus*). Один птах спостерігався 10.07 біля с. Лукім'я.

Великий яструб (*Accipiter gentilis*). 9.07 було виявлене гніздо з 2 готовими до вильоту пташенятами у заплавному лісі за 30 м від річки вище с. Шершнівка. Всього на 92 км обстеженого русла Сули великі яструби були відмічені у 9 місцях.

Сріблястий мартин (*Larus argentatus*). Найближчі колонії цього виду знаходяться у пониззі Сульської затоки Кременчуцького водосховища (Клестов, Фесенко, 1990; Клестов и др., 1995), проте у пошуках їжі мартини розлітаються на значні відстані. Вперше сріблястий мартин відмічений нами вище с. Лукім'я. Далі вниз по течії Сули став зустрічатися частіше. Вже в Оржицьких плавнях поодинокі птахи траплялися регулярно. 14.07 16 дорослих мартинів спостерігалися нами на полі біля с. Бакаєве Чорнобаївського району Черкаської області. Вони годувалися за трактором, який лущив стерню після жнив.

Білощокий крячок (*Chlidonias hybrida*). На Полтавщині почав гніздитися порівняно недавно. М.І. Гавриленко (1929) його ще не відмічав. Зараз на нижній Сулі це вже звичайний вид, він зустрічався нами повсюди. В Оржицьких плавнях цей

птах взагалі домінує серед крячків. Так, на одному з невеликих озер серед плавнів 11.07 було виявлено колонію, де гніздилися 20–30 пар білощоких крячків і лише поодинокі пари чорних (*Ch. nigra*) та білокрилих (*Ch. leucoptera*). На Удаї ми спостерігали зворотнє явище — там білощокий крячок складає лише невеликий домішок у колоніях інших двох видів (Грищенко та ін., 1993; наші дані за 1996 р.). Причому лише нижче с. Гінці Лубенського району він стає звичайним птахом. Вимальовується досить цікава картина: Оржицькі плавні є своєрідним епіцентром, де чисельність білощого крячка максимальна. Далі вгору і вниз по Сулі та її притоках вона зменшується. Всього в плавнях гніздиться не менше 100–300 пар. 10–13.07 нами вже відмічалися в різних місцях злетки всіх трьох видів крячків.

Голубий рибалочка (*Alcedo atthis*). Під час липневої експедиції підраховувалися всі зустрінуті пари. Всього на протязі 75 км від с. Солонича до с. Тарасівка було відмічено 37 пар рибалочки, тобто чисельність його становить 4,9 пар/10 км русла.

Берегова ластівка (*Riparia riparia*). На нижній Сулі порівняно небагаточисельна через низькі береги і малу кількість зручних для гніздування місць. Найбільша колонія берегових ластівок виявлена нижче с. Мацкова Лучка на високому урвищі лівого берега. Всього тут гніздилося близько 1,5 тисяч пар цих птахів. Досить цікава колонія знаходиться також біля с. Матвіївка. Тут на урвищі лівого берега Сули гніздиться близько 300 пар берегових ластівок і разом з ними 5–10 пар золотистої бджолоїдки (*Merops apiaster*).

Чорнолобий сорокопуд (*Lanius minor*). Заслуговує на увагу порівняно висока чисельність цього виду на нижній Сулі. Виводки і поодинокі птахи зустрічалися нами в багатьох місцях. Найбільша густина населення відмічена біля с. Тарасівка. В його околицях трималося 6 виводків. Тут чорнолобий сорокопуд навіть перевищував за чисельністю жулана (*L. collurio*).

ЛІТЕРАТУРА

- Гавриленко Н.И. (1929): Птицы Полтавщины. Полтава. 1-133.
 Грищенко В.М., Подобайло А.В., Яблоновська Є.Д., Батова Н.І., Гаврилюк М.Н., Михалевич І.В. (1993): До орнітофауни плавнів Удаю. - Беркут. 2: 12-13.
 Клестов Н.Л., Гаврись Г.Г., Андриевская Е.Л. (1995): Сульський залив Кременчуцького водосховища. Київ. 1-37.
 Клестов Н.Л., Фесенко Г.В. (1990): Чайкові птахи водосховищ Дніпровського каскада. (Препр. АН УССР: Ін-т зоології; 90.3). Київ. 1-50.
 Стригунов В.И. (1986): Хищные птицы лесостепи бассейна Днестра. Дисс. ... канд. биол. наук. Черкасы. 1-203.

Україна (Ukraine),
 258300, Черкаська обл.,
 м. Канів, Канівський заповідник.
 В.М. Грищенко.